

IRAPUATO

LA MALDAT ÉS ARREU

Xabier Montoia

Traducció: Daniel Luján

He demanat a la mare que em porti una germana. M'ha mirat com sorpresa, sí, però no m'ha respost. Als ulls li he notat un espurneig que conec prou bé. El mateix que li vaig notar quan van matar el pare de l'Oihane i l'Haritz. S'ha girat cap a la finestra. M'ha sabut greu.

Mare, no ploris.

No, bonica. Estigues tranquil·la. Avui no ploraré. De bon grat et portaria una germana. N'hem parlat sovint amb ton pare. Però mentre ens persegueixin els homes dolents no hi podem fer res.

Jo també he estat a punt de posar-me a plorar. Els homes dolents. Sempre ens vindran al darrere. Per ells vam venir aquí. Per ells ens n'haurem d'anar.

A l'altra banda del mar no hi haurà homes dolents, em va prometre a l'aeroport. Estava mig adormida, però me'n recordo bé.

Havent sopat la mare no em va ficar al llit. Em va vestir per sortir al carrer. Em va posar la gorra vermella al cap i em va lligar la bufanda al coll. El pare va omplir la sala amb bosses i maletes.

Ja és aquí, va dir tot d'una el pare des de la finestra.

Em portava a mi en un braç, i va prendre una maletota amb l'altra mà.

Deixa el llum encès, va dir a la mare.

Plovia. Un amic del pare que no coneixia se'ns va acostar i va ajudar-nos a portar les maletes a l'auto.

Tens fred? em va demanar la mare.

No.

És dura aquesta filla vostra. Oi? va dir somrient-me l'amic del pare.

Després va posar l'auto en marxa.

On anem, mare? em vaig atrevir a demanar quan em va semblar que el pare i el seu amic no em sentirien.

De viatge, em va respondre. Haurem de travessar l'oceà.

I allà on anem hi ha homes dolents?

Aleshores em va dir que allà on anàvem era massa lluny, i que allà no hi podrien arribar.

Crec que vam viatjar tota la nit. Quan em vaig despertar començava a sortir el sol. El cel era ben vermell. Com si un home dolent li hagués disparat un tret i l'hagués deixat ple de sang.

Continua dormint, em va dir la mare, que em tenia el cap a la falda. Jo t'avisaré.

Vaig continuar amb els ulls clucs. Fent-me la dormida, atenta als sorolls que venien de fora, per exemple als dels autos de la carretera molla. Hi havia força autos. Érem en una gran ciutat, segur. Almenys tan gran com Baiona. Potser també tan gran com Pamplona, si és cert el que ha explicat un munt de vegades el pare. Vaig sentir aquell soroll durant força estona. I em vaig alegrar quan vaig notar que es reduïa la velocitat de l'auto.

Irati! em va cridar la mare.

Haviem arribat a l'aeroport.

El conductor va abraçar el pare i la mare. La mare tenia aleshores els ulls igual que els té ara. A mi em va fer un petó a la galta.

Endavant les atxes! ens va cridar als tres, en el moment que tançava la porta del cotxe.

Ens vam quedar mirant-lo fins que el trànsit del matí se'l va empassar completament.

Dóna'm la mà i fes bondat, em va dir el pare quan vam entrar a l'aeroport. Era enorme, impressionant, i no calia caminar per avançar pels passadissos que hi havia. Passava igual amb les escales. Sense alçar les cames, amunt. Molta gent anava d'una banda a l'altra. N'hi havia que corrien. N'hi havia d'asseguts i també que dormien ajaguts als seients. N'hi havia de tota mena. De colors i aspectes diferents.

El pare va prendre les bosses i les maletes i les va donar a una dona vestida de blau.

Ja està! es va alegrar el pare quan va tornar. Fins que no arribem a Mèxic no les haurem de recollir.

Quant de temps falta? li va demanar la mare.

Una hora i mitja.

Vam seure. Hi havia un televisor gairebé damunt nostre. Però no s'hi veia gent, només lletres i números grocs. El pare em va dir que anunciava quan sortia cada avió. Mentre hi paràvem atenció, som-hi! va dir-nos el pare tot d'una.

Igual que a Euskal Herria, els policies d'allà tenien l'uniforme blau, més fosc que el de la dona que ens va agafar les maletes. Els vaig reconèixer de lluny.

Els gossos! vaig voler avisar la mare i el pare. No hi pateixis, reina. No ens faran pas res, em va estrènyer la mà el pare.

Els policies em fan por. Són dolents. Tan malvats com els homes dolents. De l'estil, segons els pares.

Tal com va dir el pare, no ens van fer cap mal. Ens van deixar passar tranquil·lament. En passar davant d'ells, un em va posar la mà al cap i em va dir alguna cosa. Em va sacsejar una tremolor. No crec pas que els policies se n'adonessin. El pare sí, segur. Per això em va donar aquella petita empenta, perquè no s'adonessin del meu pànic.

Els dies que més m'agraden són els del cap de setmana. No haig d'anar a escola i el *ranchito* se'ns omple de gent. La mare fa *tortilles* i altres coses i el pare serveix les taules. Jo els ajudo a tots dos. Els dissabtes i els diumenges arraconem els llits a l'eixida de la casa i les tres taules llargues que guardem allà els altres cinc dies les col·loquem a l'habitació principal. Són de fusta, fetes del pare.

Els que vénen són sobretot dels voltants, tot i que de vegades s'hi arriba també algú de la ciutat. En Koldo i en Rikardo apareixen cada diumenge. Sempre es posen al mateix racó. El pare s'asseu amb ells, després de servir els cafès. S'hi poden estar temps, conversant. Parlen d'Euskal Herria. Mentrestant, els mexicans miren el futbol a la televisió. També a en Koldo i a en Rikardo els agrada el futbol, però només en parlen quan hi és Don Manuel Bilbao. En espanyol.

Don Manuel Bilbao no és basc, per més que ell es pensi el contrari. Son pare sí, va néixer a Euskal Herria. Don Manuel no, Don Manuel a Guanajuato. Ho sé perquè ho he sentit dir al pare. És vell. Tan vell com l'avi d'Atarrabia. I ric. A en Koldo i a en Rikardo no els agrada gaire.

No és més que un arrogant! diuen. No és de confiança.

Serà tot el que vulgueu, però nosaltres li devem molt, defensa la mare Don Manuel.

Que sí, concorda el pare amb la mare. Si no fos pel vell, vés a saber on seria ell ara.

Tots sabíem a què es referia.

Com feien diàriament, els pares em van venir a buscar aquell dia. De tornada a casa, ens van fer parar en un control a la sortida de la ciutat. El pare anava amb compte per poder girar cua de seguida després de veure els controls. No sé què li va passar, però no el va veure fins que érem allà mateix. Massa tard. Li van demanar els papers.

Haurà de venir amb nosaltres, li va dir el que semblava el cap dels policies.

El pare es va ficar la mà a la butxaca. Va treure'n uns quants bitllets i els va oferir al policia. Aquell dia, però, no els hi van voler acceptar.

Com que els policies se'n van anar amb el pare, la mare es va posar al volant.

No pateixis, reina! va dir com sempre.

Va estrènyer els llavis i va pitjar l'accelerador. Sabia on és que havia d'anar.

De seguida vam ser a la casa de Don Manuel. La minyona va obrir la porta i ens va dir que esperéssim, que anava a buscar el senyor.

La casa de Don Manuel és increïble. Feta de grosses pedres per fora i de fusta per dins. A les parets hi ha un munt de quadres: paisatges, flors... bonics gerros plens de flors blanques i vermelles.

Què ha passat?

La mare va pronunciar el nom del pare. No va dir res més. Li ho va impedir el plor. Jo també em vaig posar a plorar.

Tranquil·litzeu-vos, sisplau. De seguida resoldrem aquest lamentable incident, ens va assegurar Don Manuel.

La mare va deixar de plorar un moment.

Faré unes telefonades i veureu que ràpidament tornarà a ser amb vosaltres, va afegir. Mentrestant us enviaré la Lidia.

La Lidia era la minyona que ens havia obert la porta. Duia una safata. Vi dolç per a la mare i un got de llet i una mena de coques per a mi.

La mare s'ho va prendre de seguida. Jo, en canvi, encara que em vaig menjar la coca, vaig deixar la llet gairebé sense haver-la tastat.

Us ho he dit, va tornar Don Manuel. Ha estat més difícil del que creia però de seguida serà aquí.

I així va passar.

Des d'aleshores, més alerta no hi podia anar el pare. En veure els policies de seguida agafava una desviació, com fan a la televisió. Seria divertit, si no fos que afecta el pare. S'ho passa malament. També la mare esperant-nos. També jo veient com es preocupen.

Portar-me a l'escola i de l'escola a casa. Un parell d'anades i vingudes cada dia feiner. Dues vegades en perill per culpa meva.

No m'agrada l'escola. Allà tampoc no m'estimen. Em diuen *Pelona*, però hi haig d'anar. El pare i la mare tenen por. L'escola té uns murs alts. Pensen que allà estic fora de perill, que no m'hi segrestaran. S'espanten quan senten notícies de desapareguts, quan van al supermercat i veuen les fotos d'aquells nois i noies a les portes de vidre. És per això que sempre em porten agafada per la mà. Perquè hi ha molts lladres de mainada pertot arreu. Diu que els fan coses terribles. Els maten i els prenen parts del cos, per vendre-les després. Als *gringos*, als hospitals d'allà. Qualsevol cosa: els fetges, els ronyons, els cors...

Per això prefereixo els caps de setmana: no hi ha escola, no hi ha controls policials de sorpresa. Es pot estar tranquil finalment.

I així estem tots. Tranquils. Contents. Sobretot quan s'omplen les taules. Aleshores a la mare se li envermelleixen les galtes. Jo també me n'alegro, és clar. Tindrem calés per anar al supermercat el dilluns. M'agrada anar-hi amb el pare i la mare. M'hi passaria tot el dia si pogués. Els passadissos no s'acaben. Les coses dels prestatges tampoc. N'hi ha milers. De molts colors i formes. La mare, però, sempre compra el mateix: fesols, arròs, farina de blat de moro, cafè... Segons diu, totes les altres coses són llaminadures. Almenys les que jo demano.

No t'ho compro perquè no tenim calés per a això, i a més, perquè les lllaminadures no són bones per a la salut. Si menges això et cauran les dents.

Per això no té dents l'Humberto? Per haver menjat lllaminadures?

Que no, va dir la mare, que és perquè és vell.

Perquè és vell? em va sorprendre la resposta. L'avi d'Atarrabia és vell i no li falten dents!

Atarrabia és lluny, reina, em va dir, com si no ho sabés.

Però si això ja ho sé. M'ho va ensenyar el pare a l'atles que ens va regalar en Koldo. Nosaltres som aquí, va posar el dit a la vora de Guanajuato. Després el va desplaçar cap a la dreta i, travessant l'espai pintat de blau, va arribar fins a Europa. Fins a la punta d'Europa. Fins al lloc on jo voldria ser.

Quan vivíem a Baigorri teníem un munt de visites. Ens venien a veure els avis, els oncles... D'ençà que vam haver de fugir només ens ha visitat l'oncle Patxi. Una vegada tan sols. Vet aquí que lluny que som.

Va portar moltes coses. El pare i la mare —de tant en tant i només amb en Koldo i en Rikardo— beuen patxaran. Llibres i revistes. Cartes i records d'amics que feia molt que no vèiem. A mi em va portar vestits. Molt bonics, de la cosina Arantxa. La pena és que no els puc portar els caps de setmana. Sembla que són per anar a escola.

L'escola. Millor si no hi anés. Tant per a mi, com per al pare i la mare. Tindríem més calés i menys maldecaps. Però debades. No els en puc convèncer.

A vosaltres tampoc us agraden les monges, els dic. Els ho he sentit dir més d'una vegada.

És així, però quan ets allà sabem que estàs fora de perill, que no et passarà res.

Ara pla! Però és inútil dir-los res. No em fan cas. Els vaig explicar allò del cabell i vaig tan rapada com sempre. Els vaig confessar que es riuen de mi a l'escola, i em van dir que eren bestieses, criaturades i que aviat ho deixarien estar.

El cabell curt fa de més bon rentar, em van dir. Què no es deu amagar en aquells cabells embullats?

M'agradaria tenir el cabell de la Maria. El té ben negre i li penja per sota de les espatlles. O el preciós cabell arrissat de la Jennifer. O les tresses de la Lolita, que, d'altra banda, les hi fa sa mare cada dia.

La mare d'aquesta Lolita no deu tenir res més a fer. Jo en canvi sí, em va dir la mare. A més, què vols, vestir-te com ella? De blau i rosa?

Sí.

No podries jugar amb els gossos.

Per què no?

Vés al mirall i mira't. Els gossos t'embrutarien de cap a peus cada dia.

M'estimen. Coneixen de lluny el soroll de l'auto i tan bon punt el senten comencen a bordar. Abans de veure'ns. Així em saluden quan torno d'escola. I en aturar-se l'auto enganxen els musells contra el vidre del meu costat. De vegades em costa obrir la porta, i se'm tiren al damunt tan aviat com surto de l'auto.

Pensa, si en lloc d'aquests pantalons foscos, portessis aquells vestits clars de les nenes de l'escola!

Un, el petit, es diu Kriskitin. L'altre Kraskitin. Els noms els els vam posar la mare i jo després que els portés l'Humberto. Els vam prendre d'una cançó que sentíem i cantàvem sovint a Baigorri.

*Eta kriskitin kraskitin
larrosa krabelin
ardoa edaten hobeki...*¹

¹ I xin xin, rosa clavell, millor bevent vi... (N. del T.)

D'ençà que som aquí sentim poca música. Tan sols a la televisió. Però no en fem cabal. Encara no he oblidat la primera vegada que vam sentir el casset que havíem portat d'Euskal Herria quan vam arribar aquí. La mare plorava a llàgrima viva abans que comencés la segona cançó. I jo també. El pare, quan ens va veure així, va voler dir alguna cosa. Tot i obrir la boca, no li va sortir sinó un so ofegat. Ho vam provar una altra vegada, però va passar el mateix. No hi va haver tercera vegada.

Però cantar ho fem sovint. Sobretot la mare i jo. Les que cantàvem quan érem a Baigorri. Les que cantava amb l'Haritz i l'Oihane. La del gos Pintxo, les dels pallassos Txirri, Mirri i Txiribiton.

Al pare no li agrada cantar tant com a nosaltres. Els dies especials ho fa de vegades. Amb en Koldo i en Rikardo, sempre després de beure el patxaran que va portar l'oncle. Aleshores canten molt. Acaben una cançó i l'enllacen amb una altra. Quan paren sol ser per remullar una mica els llavis i la gola ressecs. Quan la cançó i el beure són a taula, les seves veus esdevenen com més va més sonores. Com més va més ràpidament pronuncien les paraules. Fins que canten l'última. Dic l'última perquè sol ser així. Només de sentir les primeres paraules ja sé que la vetllada és a punt d'acabar-se. Un dels tres, si no són tots tres, aviat començarà a sanglotar. És tan trista la melodia. Fora, els gossos udolen com llops.

*Oi ama Eskual Herri goxua
zugandik urrun triste banua...²*

KRISKITIN i Kraskitin van estar bordant com bojós. La primera vegada els vaig prendre per turistes. Van arribar en dos autos. Es van aturar a la vora del camí i van mirar tot al voltant, com si estiguessin perduts. Gairebé no els vaig poder veure. El sol m'ho va

² Oh, dolça mare Euskal Herria, ja m'allunyo trist de tu... (N. del T.)

impedir. A més, van tornar a l'auto i se'n van anar de seguida. Crec que parlaven entre ells, però jo no vaig sentir res.

La mare era dins del *ranchito*. Enfeïnada. Quan va haver sortit ja no es reconeixia sinó el núvol de pols que aixecaven els autos.

Què ha passat?

Res, vaig contestar. Algú que s'ha perdut.

Aquests gossos! va tornar la mare a la feina.

Al cap d'uns dies van tornar a aparèixer. Aleshores els vaig veure una mica més bé. Eren tres o quatre. Es van comportar igual que el primer dia. Van sortir de l'auto, se'ns van quedar mirant des del camí i van tornar a l'auto. La mare va venir cap a mi cridant, em va agafar per les espatlles i se'm va endur cap a dins. Va tancar les portes i les finestres d'una revolada. Ben tancades. Atemorida. Sense deixar-me per a res, va prendre de damunt la taula de la cuina el ganivet que utilitza per tallar la carn i així ens vam quedar. Els ulls com taronges, les orelles agusades, no podíem sentir més que el batec boig dels nostres cors. Debades vam estar esperant a sentir les veus de fora.

Vam estar esperant força estona. Hores. Fins que el pare va arribar a casa.

Es va espantar una mica massa quan es va adonar que portes i finestres eren tancades. I encara més en veure'ns a mi i a la mare. No teníem bon aspecte. El seu tampoc era gaire elegant. Treballava de pintor i tot sovint apareixia al vespre ben brut de pintura. Especialment brut va tornar aleshores, amb el cabells pintats de blanc i la cara de vermell. Em va recordar en Txiribiton. I si no haguéssim estat tan atemorides, ens hauríem començat a petar de riure quan va arribar allà on érem nosaltres.

A la nit, vam acabar de sopar i el pare es va inclinar sota el llit. D'allà va treure una capsa vermella de cartró. La coneixia. Sabia que hi amagava una pistola. La hi havia regalat l'Humberto.

L'hauràs de prendre, li va dir. Aquí tots en tenim. Això és ple de lladres, ple de bandits. Per aquesta zona nostra hi ha un munt de *coyotes*³ i necessitareu alguna cosa per protegir-vos.

Que no, va dir el pare al començament. Que no la prendria.

Que no la necessiteu? va riure. Veurem d'aquí un mes si la necessiteu o no. Teniu una filla petita i per aquests voltants la mainada desapareix fàcilment.

Les paraules de l'Humberto van deixar el pare pensatiu. Em va mirar. Després va mirar la mare.

Moltes gràcies, va acceptar finalment la capsa que havia portat l'Humberto.

L'Humberto és vell, vell de veritat, molt més vell que l'avi o que Don Manuel. Deu tenir cent anys, com a mínim.

Sabeu, si mai sentiu un desconegut al voltant de casa, llanceu una mica de plom a l'aire i veureu que ràpid que fugirà!

Va obrir la capsa, en va treure la pistola i va començar a netejar-la. Així ho feia de tant en tant, sempre havent sopat.

La desmuntava, en netejava les peces, les greixava i, amb un tros de drap, les deixava brillants.

Si almenys n'haguéssim tingut una d'aquestes a Euskal Herria! li va sortir al pare, els ulls fixos en l'arma que tenia a les mans, probablement.

Ho havia dit a la mare. Aleshores jo era al llit i ho vaig sentir des d'allà. Igual que vaig sentir al cap de poc el soroll d'un tret. O bé els sorolls de la porta en tornar el pare de fora. També els vaig sentir quan se'n van anar a dormir.

Conversen llargament al llit. Ho fan en veu baixa, per no despertar-me. Però jo, tot i tenir els ulls clucs, no dormo. Tot sovint recorden quan vivíem a Baigorri

³ En espanyol de Mèxic, 'traficant' (N. del T.)

Com sempre que vénen en Koldo i en Rikardo: tard o d'hora n'han de parlar. Esmenten per enèsima vegada els noms dels amics que els han mort: en Peru, en Juan Mari, en Mikel... No els poden oblidar. No poden oblidar com els van matar: quan eren al bar, a la feina, davant dels fills. La majoria jo no els vaig aconseguir. D'altres, en canvi, sembla que sí que els vaig conèixer. Però no els recordo. El pare de l'Haritz i de l'Oihane és l'únic que recordo bé. Era un molt bon amic dels pares i vivia a prop nostre, a més. De vegades ens portava a tots tres a la ikastola. De vegades ho feia la mare. Algun matí em feia seure al seient del darrere de l'auto i anàvem a buscarlos. Abans que apareguessin els homes dolents, esclar.

FA una setmana ens van fer una visita per última vegada. Van venir a la tarda. S'havien presentat dues vegades més en la mateixa època. Com sempre, van deixar els autos a la vora del camí. Però en lloc de quedar-se allà, em vaig adonar que s'arribaven fins on érem nosaltres. Kriskitin i Kraskitin van bordar amb més fúria que mai. També aleshores la mare era a dins. I tot i que va sortir a buscar-me corrents, no em va poder portar a casa tan aviat com hauria calgut. Abans que poguéssim anar enlloc, ells ja eren a la tanca de fusta que voltava el *ranchito*. Ens vam quedar glaçats quan vam veure els desconeguts a la vora del reixat. La mare em tenia ben estreta contra la seva falda. Mirava els homes.

No he pogut fer res més, va dir al pare acabat d'arribar de la feina. M'he espantat. Al començament he pensat que havien vingut a buscar la Irati.

Però no venien a buscar-me. Sembla que la mare se'n va adonar de seguida que van obrir la boca.

Com van les vacances aquí? li van demanar de mentida.

La mare no els va contestar. Estava molt pàl·lida.

Mare! em vaig haver de queixar. Em feia mal de tant estrènyer-me el braç.

Parlaven en espanyol. Però com el parlen els d'allà, l'Humberto i els altres.

Són espanyols, aquella vegada el pare i la mare van estar-hi d'acord.

Tot i que la mare no va contestar, els espanyols no van callar: aquests són uns paratges agrestos, sobretot al costat dels preciosos paisatges sempre verds del País Basc. Amb tot, si això no us agrada, nosaltres us podem portar a algun altre lloc. No heu de fer res més que dir-ho. Us donarem molts llocs per triar. Tots de clima suau, perfectes per passar-hi unes llargues vacances. No voleu saber què tenim per triar?

No semblen gaire contents amb l'oferta que els hem fet. No és així, nois? va prendre el torn un altre al primer.

No, no, van petar-se de riure els altres.

Potser no els ho hem explicat bé. Provem-ho una altra vegada.

Aleshores van dir a la mare uns noms que sembla que eren de presons d'Espanya. Tremolava. Ho vaig notar en els braços que m'estrenyien. En silenci. Però Kriskitin i Kraskitin no es cansaven de bordar. Anaven al nostre voltant, sense poder parar, sense treure els ulls de damunt els forasters.

Esclar. És possible rebutjar la nostra oferta. Potser preferiu continuar aquí, sense anar enlloc més. Quedar-vos per sempre al mateix lloc, com els vostres amics Erro i Garzia. Vosaltres decidiu...

Mentre deia això, es va ficar la mà a la jaqueta. Tenia la pistola en una mà. Més gran que la del pare.

Aleshores, preferiu això, va riure i va dirigir la pistola cap a nosaltres.

La mare va cridar. Encara m'estrenyia més als seus braços. M'estrenyia fins i tot fins a fer-me mal. Jo també vaig cridar. Els homes es petaven de riure; Kriskitin i Kraskitin anaven com bojos al voltant nostre.

Estan histèrics, es van dir.

Aleshores es va sentir el so d'un tret, dues vegades. De sobte, vaig notar la pell bruta de sang tèbia.

Els braços de la mare no em van deixar lliure fins que l'aire no es va haver endut la pols aixecada pels autos. Els nostres dos gossos eren als nostres peus ajaguts en un basal de sang, muts, mirant el cel que no podia ser més blau. També al voltant del *ranchito* tot estava en un silenci absolut. Els camps i el camí estaven com adormits.

També aquella nit el pare va treure la pistola de sota el llit. Però no va disparar. Va tancar bé la porta i la va col·locar a sota el coixí.

No puc dir de què van parlar els pares, perquè aquella nit en Tancaulls⁴ em va venir a veure de seguida. El que sé és que el pare no va anar a fer feina l'endemà. Tampoc jo a escola. Vam esmorzar plegats, com els caps de setmana. Després el pare se'n va anar a la ciutat, a casa de Don Manuel.

Ja saps on és la pistola, li va dir a la mare abans d'anar-se'n. Tingues-ho tot tancat i no surtis fora. Tornaré així que pugui.

El dia se'ns va fer llarg. Al matí vaig ajudar la mare amb les feines de casa. Però després de rentar els plats havent dinat ens vam quedar sense res per fer. Davant del televisor també em vaig avorrir de seguida. El mateix em va passar amb les nines. Vaig començar a jugar-hi i al cap de poc ja em queien de les mans. Una cosa semblant li va passar també a la mare. Va obrir un llibre, va llegir amb

⁴ Personatge d'un conte de Hans Christian Andersen.

prou feines unes planes, i el va tornar a tancar. En va obrir un altre i li va passar igual.

De tant en tant miràvem fora a través de les escletxes. Vèiem el cel blau i la prima franja de terra marró difícilment canviava d'una mirada a l'altra. Semblava un foto.

El cel era de color de sang quan vam sentir l'auto del pare.

Als pares, l'espera de la visita de Don Manuel se'ls va fer eterna. No van passar sinó uns dies fins que va venir, però mentrestant no van tenir pau. Vam estar com ell havia demanat, sense allunyar-nos gaire d'allà. A dins de casa. Únicament obríem la porta de nits, per ventilar el *ranchito*. Per força. Ens torràvem de calor. El sol escalfava la teulada metàl·lica i passàvem el dia xops de suor. I molt avorrits, perquè no podíem fer res. Calia estar atent a l'exterior, per por que tornessin els espanyols. A tots els sorolls i moviments. El pare i la mare espiaven per torns a través de les escletxes. Sense poder jugar o parlar normal, no ens quedava sinó mirar la televisió. Per tant, la miràvem. La miràvem des del llit. La miràvem només, perquè no es podia apujar la veu. Almenys fins que va aparèixer Indurain. Aleshores sí. La mare va cridar el pare, que es va llançar d'una revolada damunt el televisor. Acabava de guanyar la cursa.

És d'Atarrabia. El poble del pare, em va dir assenyalant el ciclista.

Ja ho sabia. Com podia no saber-ho si el pare n'estava tan orgullós. Però Indurain va desaparèixer ràpidament de la pantalla. I abans que ens n'adonéssim vam tornar a la mudesa pesada i avorrida de sempre.

Així ens va trobar Don Manuel: cansats, fatigats i muts.

Aquells fills de puta us van mentir. En Koldo i en Rikardo són vius, va dir, abans d'encetar el cafè que havia portat la mare.

Aleshores la mare va començar a plorar, de l'alegria.

Fins ara no han notat que els vigili ningú, però se n'han d'anar, per si de cas, va continuar Don Manuel. No crec que us facin res,

però tenen l'aprovació del D.F. com a mínim per controlar-vos. I ja sabeu, si els del D.F. hi són pel mig, jo no hi tinc res a fer. Aquells són galls massa grans per als d'aquí.

El pare i la mare es van mirar i, ho entenem, van dir resignats.

Aleshores es va fer un llarg silenci. Es podia veure el cel clafit d'estrelles a través de les esclatxes de la finestra. Don Manuel es va prendre el cafè que tenia a la mà, es va posar dret i va fer cap a la porta.

Els meus amics de Guanajuato m'han promès que intentarien vigilar. Si necessiteu res, ja sabeu on podeu trobar-me, ens va dir com a adéu des de la porta.

Per als tres, la nit ha estat tan llarga com els dies passats en espera de Don Manuel. La mare i el pare van estar parlant durant hores. En veu més baixa que mai, gairebé xiuxiuejant. No he intentat comprendre el que han estat parlant. Perquè sé què passarà aviat. Ficarem a les maletes tot el que s'hi pugui ficar i un capvespre ens allunyarem d'aquí per sempre. Així vam deixar enrere Euskal Herria, i de la mateixa manera també deixarem això. Per això li he dit a la mare que porti una germana. Perquè no em vull quedar una altra vegada sense amics. Primer vaig perdre l'Haritz i l'Oihane, ara Kriskitin i Kraskitin. Anirem a un altre lloc, començarem a viure en algun altre lloc i, després d'haver fet nous amics, haurem de fugir també d'allà. En canvi, si tingués una germana, anem on anem, sempre tindria algú per jugar-hi. Avui no m'ha contestat. Però demà li ho tornaré a demanar.

Em dirà segurament que no ho necessito, que no ens mourem del lloc on anirem, que allà hi tindrà molts amics. Igual que em va dir, quan vam arribar, que aquí no trobaríem homes dolents.

Els homes dolents, però, són arreu.